

**Nyugat-magyarországi Egyetem
Közgazdaságtudományi Kar**

**ALTERNATÍV
KONFLIKTUSMEGOLDÁSI LEHETŐ-
SÉGEK A SZERVEZETEK GYAKORLA-
TÁBAN**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

dr. Varga Szabolcs

**Sopron
2009**

Doktori Iskola: Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok

Vezetője: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Program: Az emberi erőforrások társadalmi-gazdasági összefüggései

Vezetője: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Témavezető: Dr. habil. Bodnár Gabriella PhD.

.....
Témavezető támogató aláírása

I. Kitézött célok, hipotézisek

Hazánkban, az utóbbi években - a nemzetközi viszonylatban azonban már jóval korábban – egyre nagyobb, mind a szakemberek, mind a laikusok érdeklődése az alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek iránt. Ez az érdeklődés meglehetősen kétoldalú. A szakemberek egy része lelkesedéssel fogadja, mintegy túlmisztifikálja ezt a lehetőséget, mások pedig szkeptikusan, elutasítóan tekintenek ezekre a vitarendezési eljárásokra.

A disszertáció célja, hogy bemutassa a mediáció jogintézményét, mint egy olyan lehetséges alternatíváját a viták rendezésének, mellyel a peres eljárások nagy része akár teljesen kiküszöbölhető, egyszerűbbé tehető lenne. A szerző a szervezetekben jelentkező konfliktusok alternatív megoldási lehetőségeit vizsgálja. Felvázolja a szervezetek típusait, a szervezeti kultúrát és a szervezeti konfliktusok jellegzetességeit. Bemutatja, hogy a szervezetek életében előforduló problémákból hogyan következhet a kisebb szervezetek, rendszerek – elsősorban a család - életében is konfliktus. A disszertáció elsősorban a mediáció, há-

zasságfelbontással kapcsolatos aspektusait vizsgálja. A szerző ennek során bemutatja a házasság megszűnésének hazai és nemzetközi jogi szabályait, kiemelt szerepet szánva a gyermekek jogainak érvényesülésével összefüggő kérdésekre.

A közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati oldalának bemutatásával a szerző arra próbál rávilágítani, hogy a mediáció kötetlenebb formában lefolytatható, mint a peres eljárások. A disszertáció rá kíván mutatni arra, hogy a házassági konfliktusokkal összefüggő közvetítői eljárást milyen tényezők befolyásolják, milyen specifikumokkal rendelkezik a többi alternatív konfliktusmegoldási, illetve mediációs eljárási formától.

II. Kutatás tartalma, módszere és indoklása

A szerző a téma bemutatása során elsősorban a kérdés interdiszciplináris ismertetésére törekszik. A közvetítői eljárások ismertetése, csoportosítása mellett, annak történetével is foglalkozik a dolgozat. A szerző szintetizáló jellegű munkára törekedett, a hazai és külföldi szakirodalom feldolgozásával.

1. A disszertáció első részében a szerző felvázolja a szervezetek struktúráját, kultúráját, működését, illetve azt, hogy a szervezetek működésében beálló nem megfelelő viszonyulások eredményeképpen bekövetkező megoldatlan helyzetek, hogyan befolyásolják az egyénen keresztül más szervezetek működését. A közvetítói eljárások ismertetése során elsősorban a házasság felbontásával összefüggő alternatív eljárások bemutatására kerül sor. Az alternatív eljárások lényegének megismeréséhez elengedhetetlen, hogy a házasság felbontásának jogi útját is megismerjük. Ennek során olyan lényeges problémákra mutat rá a szerző, melyek a válás során az eljárás alatt, vagy azt követően jelentkeznek. A házasság felbontásának folyamat ismertetése során, nem vizsgálja a materiális javakhoz kötődő problémákat, hanem elsősorban azokat a kérdésköröket érinti, melyek a feleket mentálisan érinthetik, mint például a gyermek elhelyezése, illetve a vele való kapcsolattartás. Az eljárás pozitívumainak érzékeltetése miatt a közvetítést a peres eljárással hasonlítja össze, kiemelve a közöttük lévő különbségeket.

A közvetítés részletes megismeréséhez bemutatásra kerülnek az egyéb alternatív vitarendezési eljárás-

sok is. Ennek során ezek történetével foglalkozik a szerző. Az alternatív vitarendezési módszerek csoportosítása után, azokat a hazai és európai uniós szabályokat ismerteti, melyek lehetőséget biztosítanak ezeknek az eljárásoknak az alkalmazására.

A közvetítés elméletével illetve, annak gyakorlatával is foglalkozik a disszertáció. Ennek során kísérletet tesz a szerző a közvetítés fogalmának meghatározására. A folyamat elemzésének bemutatásakor az eljárást befolyásoló tényezőkre is kitér, emellett elemzi a családi közvetítés specifikumait, kiemelt figyelmet szentelve a gyermek személyének.

A közvetítői eljárás előnyeit és hátrányait egyaránt részletesen tárgyalja a dolgozat.

A disszertációban a szerző felhívja a figyelmet azokra a fontosabb területekre, melyekben jogszabályi változás lehet szükséges és ennek megfelelően – előre láthatólag, de nem teljes mértékben - várható is.

2. A mediáció, illetve az alternatív konfliktuskezelési módszerek rendszertani és elméleti megközelítéséhez a dolgozat írója a hazai és nemzetközi szakirodalmat használja fel: könyvek, cikkek, tanulmányok formájában. A közvetítői eljárás történeti részének

áttekintése elsősorban a külföldi szakirodalomra támaszkodik. A hatályos jogi szabályozás bemutatása és elemzése, természetesen a hazai és a nemzetközi jogforrások felkutatására és azok elemzésére épül. A jogforrások elemzését a szakirodalmi adatok feldolgozása egészíti ki. A témában egyre nagyobb internetes szakirodalom áll rendelkezésre. A szerző ezeket is felhasználta a szakirodalom megismerése során, illetve a különböző nemzetközi szervezetek honlapjain található információk is jelentős mértékben segítették a kutatómunkát. A mediáció megítélését nem csak jogi szempontból vizsgálja a disszertáció. A pszichológiai hátteret ugyanilyen mértékben fontosnak tartja a mű készítője, ezért az ilyen irányú szakirodalom is felhasználásra került

3. A szerző hipotézisei a következők:

- H1: A szervezeti konfliktusok esetén a mediáció alkalmazása nagyobb előnyökkel járhat, mint a peres eljárás során történő vitarendezés.
- H2: A (családi) közvetítés speciális jellegéből következően a mediátornak speciális ismeretekkel kell rendelkeznie.

- H3: H2-ből következően, a mediátorok speciális képzésére és a szakmai kompetenciahatárok kialakítására van szükség.
- H4: A mediáció költségkímélőbb konfliktusrendezési mód, mint a peres eljárások

III. Új kutatási eredmények

1. A disszertáció a mediáció alkalmazási lehetőségét mutatja be a házassággal összefüggő konfliktusok alkalmazási körében. A szerző kísérletet tesz a mediáció fogalmának meghatározására. Ennek során nem a közvetítői eljárást lezáró megállapodást tekinti feltétlen az eljárás sikerességének fokmérőjeként. A disszertáció írója szerint, a mediáció jogszabályi és egyéb meghatározásai túl szűkkörűek. A legtöbb meghatározás elsősorban jogi szempontból közelíti meg a közvetítői eljárást, és meglehetősen megállapodás orientált. Ezekkel szemben a *mediáció* (közvetítés), *egy olyan összetett jogi-pszichológiai, formai kötöttségektől mentes folyamat, melyben a felek egy – általuk közösen kiválasztott – semleges, pártatlan, harmadik személy (mediátor) segítségével, a közöttük fennál-*

ló konfliktus peren kívüli megoldására törekednek. A mediáció folyamán a felekben olyan pszichikai folyamatok indulnak el, játszódnak le, melyek révén problémakezelésük, önértékelésük, toleranciájuk részben vagy teljes egészében pozitív irányba tolódik és az eljárás végén akár, - de nem szükségszerű feltételként, - a felek mindegyikének megfelelő megállapodás (konszenzus) jöhet létre.

A szakemberek nagy része a közvetítői eljárás sikerét, - a peres eljáráshoz hasonlóan - elsősorban a folyamat végén meghozott döntés létrejöttétől teszik függővé. A közvetítői eljárás lényegét a szerző ezzel szemben nem elsősorban az eredményes, mindenképpen megállapodással záródó folyamatban látja, hanem abban, hogy a felek az eljárás során - mintegy elkerülhetetlen velejárójaként – kevesebb mentális sérülést szenvednek, mint a peres lejárásban. A közvetítői eljárásban nem az a kizárólagosan lényeges, hogy a felek békésen megállapodjanak, hanem az is, hogy önbecsülésük ne csökkenjen, a másik megértése létrejöjjön a folyamat végén. Ha a felek nem ellenségként válnak el, az a közöttük később létrejövő kapcsolatokban is pozitívmódként funkcionálhat. Ennek elsősorban azok-

ban a szituációkban van jelentősége, amikor a felek közötti kapcsolat - a házasságból született gyermek miatt – a válás után is rendszeres marad.

2. A dolgozat írója szerint a családi közvetítés, a közvetítői eljárások speciális csoportját képezi, melynek része a házasság jogi úton történő felbontásával kapcsolatos mediáció. A családi közvetítést, két fő csoportra lehet felosztani. Az egyik csoportot képezik azok a lehetőségek, melyek során a jogi szabályozás keretei határozzák meg a procedúrát, tehát a mediáció kiegészítő szerepet játszhat. Ebbe a csoportba tartozik a házasság felbontása, a gyermekelhelyezés, illetve a gyermekelhelyezés megváltoztatása. A másik csoportot azok az ügyek képezik, melyek a jogi szabályozás hatókörén kívül esnek. Ilyen esetek lehetnek például azok a családi konfliktusok, melyek az együttélő gyermek, szülő, és nagyszülő viszonyból adódhatnak, de ide tartoznak azok a konfliktusok is melyek házasság felbontásához, gyermekelhelyezéshez kapcsolódnak, de nem tartoznak jogi útra. Ez utóbbiak alatt olyan problémákat ért a szerző, melyeket a bíróság a házasság felbontása során nem szabályoz, de a felek életében jelentős szerepet töltenek be. Azok a részlet-

szabályok alkotják ezt a csoportot, melynek szabályozása elsősorban a felek magánszférájába tartoznak, de jogi eszközzel nem kikényszeríthetők (pl.: gyermek-láthatás részletei; ki hozza el a gyereket az oktatási intézményből).

A családi közvetítés típusai

1. Jogi szabályozás körébe tartozó ügyek

- a) Házasság felbontása – válási mediáció
- b) Gyermekelhelyezés, gyermekelhelyezés megváltoztatása (gyermekvédelmi közvetítői eljárás, kapcsolatügyeleti mediáció)

2. Jogi szabályozás körén kívül eső ügyek

- a) Családi konfliktusok (gyermek, szülő, nagyszülő)
- b) A házasság felbontásához, gyermekelhelyezéshez kapcsolódó ügyek (részletszabályok), melyek nem tartoznak jogi útra

3. A mediáció a családi konfliktusok vonatkozásában, preventív és korrekciós céllal is alkalmazható. Preventív funkciója elsősorban a házasságot megelőző vagyoni jogi szerződésnél érvényesülhet. Preventív szerep alatt egy adott vitás szituáció olyan elmélyülésének megelőzését is érti a disszertáció írója, melynek

során a felek már súlyos pszichikai sérüléseket szenvedhetnének el. Nem mindegy tehát, hogy egy konfliktus milyen állapotban, mely szakaszban kerül a közvetítői eljárásba.

Jóval szélesebb körben alkalmazható a korrekciós célú mediáció. A jogi szabályozás körébe tartozó ügyek esetében idetartozhat a válási-, házasság felbontásával összefüggő közvetítés, valamint a gyermekvédelmi közvetítői eljárás és a kapcsolatügyeleti mediáció is. A jogi szabályozás körén kívül eső ügyek mindegyike alkalmas lehet a korrekciós mediáció alkalmazására. A családi konfliktusok (gyermek, szülő, nagyszülő) mellett, a házasság felbontásához, gyermekelhelyezéshez kapcsolódó ügyek (jogi útra nem tartozó részletszabályok) megvitatásánál is sikerrel alkalmazható ez az eljárás.

4. A hazai és a külföldi, közvetítéssel foglalkozó szakirodalom jelentős része a közvetítés lényegének elvesztését látná az eljárás kötelezővé tételében. A mediáció – a konszenzust előtérbe helyező szemléleténél fogva – az esetek döntő többségében, fő szabályként önkéntes alapon működik.

A szerző álláspontja szerint, a mediációs eljárás kötelezővé tétele, - az önkéntesség mellőzése, - a kivételesen fontos érdekek, jogok érvényre juttatása érdekében képzelhető el. Ilyen kiemelten fontos jog a gyermek mindenekfelett álló érdeke. A családi konfliktusok körébe tartozó ügyek esetében tehát megfontolandó a közvetítés kötelezővé tételének elrendelése, akár a peres eljárás előtt, akár az alatt, de bizonyos esetekben a bírósági eljárás után is.

5. A mediátori tevékenység ellátása jelenleg nem tekinthető önálló szakmának, mégis olyan feladatkört jelent, amihez speciális ismeretekre, gyakorlatra van szükség. Mivel a mediáció a jog és a pszichológia határterületén elhelyezkedő hivatás, mindkét tudománykörből kell ismeretekkel rendelkeznie annak a személynek, aki jól szeretné ellátni e nehéz feladatot. Minden szakma előfeltétele, hogy jól körülhatárolható legyen a kompetencia területe. A jelenlegi helyzetben a mediátor szerepe nem különül el jól körülhatárolható módon a szociális munkás, szociálpedagógus, a jogász, vagy akár a pszichológus szakmai kompetenciájától.

6. A családi közvetítés a mediáció speciális fajtáját képezi. E specialitása elsősorban abból adódik, hogy ebben az eljárásban az emóciók jelentősebb szerepet kapnak, mint a közvetítés egyéb változataiban. Az emocionális tényező nem csak a válások során, hanem az egyéb családi konfliktusok során is fontos szerepet játszik. Az érzelmek nem csak a házastársakat, hanem az összes hozzátartozót érintik. Fokozott figyelmet kell ezekben az esetekben a gyermekekre fordítani.

A gyermek mediációs eljárásba történő bevonásánál, - legyen az akár peres-, vagy közvetítői eljárás – kiemelten ügyelniük kell arra a résztvevőknek, hogy a kiskorú ne érezze azt, hogy szülei között választania kell. A gyermek, bevonható ugyan a közvetítői eljárásba, de csak alapos és kellő körültekintés mellett. Nem minden esetben, és főleg nem mindenáron.

IV. Következtetések és a javaslatok

1. A közvetítés egy önálló hivatás, melynek szakemberü végzéséhez, megfelelő szintű szakmai, elméleti

és gyakorlati képzettség szükséges. Fontos lenne, tehát a szakterület pontos körülírása, definiálása. A szakmák közötti kompetenciahatárok meghúzóása a hatékony működés és elismertség egyik előfeltétele lehet. A szakma elismertsége, a képzés elterjedtsége után, illetve azzal párhuzamosan a továbbképzések előírásaiban is érdemes elgondolkodni. A jogi illetve pszichológiai-módszertani ismeretek bővítése is elengedhetetlenül szükséges e szakma hosszú távú gyakorlásához. Egy törvénymódosító javaslat erre tesz intézkedéseket, remélhetőleg belátható időn belül.

A törvénymódosító javaslat még mindig nem tartalmazza azonban azt, hogy a közvetítő a végzettségének megfelelő területen végezhet mediátori tevékenységet. A szerző szükségesnek tartja, hogy a minisztérium a szakterületeket pontosan határozza meg, és az adott szakterülethez tartozó szakirányú végzettségtől tegye függővé annak közvetítőként való gyakorlási lehetőségét.

2. Jelenlegi törvényi szabályozásunk szerint, a közvetítői eljárás egy jogi út elkerülésére alkalmas, amellettt működő quasi eljárási forma. A sikeres mediációs eljárás eredményeként, a felek által közösen

elfogadott és aláírt megállapodás, bírósági eljárásban nem kikényszeríthető. A bíróságok munkáját jelentős mértékben megkönnyíthetné, ha a mediátor segítségével létrehozott, jogszabálynak megfelelő megállapodást, egyezséget a bírónak csak jóvá kellene hagynia, akár a jogi kérdéseken túli szabályozással együtt is!

A jelenlegi állapotokat ismerve a disszertáció írója, a távoli jövőben elképzelhetőnek tartja, a közvetítői eljárásban megszületett jogszerű megállapodás, bírói jóváhagyás nélküli jogerőre emelkedését és végrehajthatóságát. A családi mediáció során ugyanis, olyan problémák kerülhetnek felszínre, várnak eldöntésre, melyeket legjobban a felek maguk tudnak megoldani. Ehhez természetesen a meglévő jogszabályi háttér nem elegendő! A jelenlegi szabályozás egyébként is azt sugallja, hogy különösebb jelentősége nincs a mediációs egyezségnek, hiszen annak ellenére, hogy a felek megállapodtak, lehetőségük van arra, hogy az egyezséget „felrúgva”, minden különösebb procedúra és jogkövetkezmény nélkül, jogi útra tereljék az ügyet, ha később meggondolták magukat. Egy korábban kötött, megegyezésen alapuló jogerős megállapodást azonban elsősorban csak közös megegyezéssel módo-

síthatnának a felek. A be nem tartott jogerős mediációs egyezség végrehajtása, a bíróságok feladatkörébe tartozhatna. Hiányzik tehát a motiváló erő ahhoz, hogy a felek megegyezzenek.

3. Az új Polgári Törvénykönyv tervezete szerint, a házastársak a házassági *bontóper* megindítása *előtt* vagy a *bontóper alatt* – *saját elhatározásukból* vagy *a bíróság javaslatára* – kapcsolatuk, vagy a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében külön törvényben szabályozott közvetítői eljárást vehetnek igénybe.

A szerző álláspontja szerint, ha a felek a bíróság javaslatára veszik igénybe a közvetítői eljárást, az ugyanúgy a saját döntésük, mintha más javaslatát fogadnák, vagy utasítanak el. A bíróság általi javaslatot ugyanis nem kötelező elfogadni, a bírónak nem kötelessége javasolni.

Előrelépést az jelenthetne, ha a törvény a következőket tartalmazná. *A házastársakat a bíróság a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt — kapcsolatuk, vagy a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében - külön törvényben szabályozott köz-*

vetítői eljárás igénybevételére kötelezheti, ha úgy látja, hogy közöttük egyezség létrejöttére esély mutatkozik.

A közvetítői eljárást, a gyermekes házaspárok esetében nem esetleges jelleggel, hanem kötelező igénybevételeként szükséges szabályozni. Az új Ptk. tervezete a jelenleg hatályos szabályozáshoz érdemben nem tesz hozzá jelentőset. A bíróságnak javaslattételi lehetőséget biztosít arra, hogy a szülők figyelmét felhívja a mediációs eljárás igénybevételére. Előbbre lépést jelent ugyan ennek a lehetőségnek a jogszabályban történő deklarációja, azonban ez a javaslattételi jog jelenleg is megadatik a bíró számára. A szerző szerint, ezt az eljárást kötelezővé kellene tenni ezekben az esetekben is, mivel az új Ptk. kimondja, hogy a szülői felügyeletet gyakorló szülőnek és a gyermekétől különülő szülőnek a gyermek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében – egymás családi életét, nyugalomát tiszteletben tartva – *együtt kell működniük*.

Természetesen szükség van ezekben az esetekben azoknak az okoknak a felsorolására is, melyek a közvetítői eljárást lefolytatását kizárják.

4. A rendelkezésre álló adatok alapján a közvetítői díjak mértéke alapvetően 5000-50.000 forint között szóródik. Lényeges kiemelni azt, hogy a Kvt. rendelkezése alapján a közvetítő és a felek közötti szabad megállapodás tárgya a közvetítő díjazása, amelynek mértéke elsősorban az ügy jellegétől, bonyolultságától, az eljárás során az egyes közvetítői megbeszélések számától függ. Az eljárás legalacsonyabb összege is sok család, személy vonatkozásában megterhelő lehet.

Az ingyenes közvetítői eljárás igénybevételenek lehetősége, egy állami szektorhoz tartozó alkalmazotti, szakképzett réteg által ellátott feladat lehetne, vagy akár a magánmediátorokhoz kötődő. Megoldás lehet – a jogi segítségnyújtáshoz hasonló – úgynevezett „vegyes” rendszer bevezetése. A rászoruló feleknek az állam adjon segítséget a közvetítők kiválasztásában, és az ellenszolgáltatás megfizetésének megkönnyítésében. Míg mások a piaci alapon is működő mediátorok közül választhassanak maguknak tetsző, arra alkalmas embert. Az eljárás kötelezővé tétele esetén nem csak az ingyenesség esetleges bevezetése, de a díjak határok közé szorítása is megoldás lehet.

5. A szerző hipotézisei részben beigazolódtak. Eszerint megállapítást nyert, hogy:

- H1: A szervezeti konfliktusok esetén a mediáció alkalmazása nagyobb előnyökkel járhat, mint a peres eljárás során történő vitarendezés.
- H2: A (családi) közvetítés speciális jellegéből következően a mediátornak speciális ismeretekkel kell rendelkeznie.
- H3: Az előző hipotézis beigazolásából következik, hogy a mediátoroknak speciális képzésre, és a mediátor szakma kompetencia határainak kialakítására van szükség.
- H4: Ez a hipotézis csak részben igazolódott be. A mediáció ugyanis, csak abban az esetben költségkímélőbb, mint a peres eljárások, amennyiben a közvetítői eljárás sikerrel zárult; tehát a felek megállapodást kötöttek. Amennyiben a felek közötti közvetítés sikertelen, úgy a mediáció költségei, és az ezt követő peres eljárás költségei összeadódnak, így a közvetítői eljárás költségnövelő tényezőként szerepel.

V. A szerzőnek az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációi

- *A mediáció alkalmazási lehetőségei a gyámhivatali munka során* (2005. dec.04.)
In.: <http://szochalo.hu/hireink/article/104280/3218/>
- *A magyar gyermekvédelem alakulása az 1945-1950 közötti időszakban* (2006 júl.26.) in.:
<http://szochalo.hu/hireink/article/107252/3218/>
- *Alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek a gyermekvédelem területén* in.: Tudomány Napja 2003. konferencia előadások Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar Sopron, 2004. 109-123 p.
- *Globalizáció hatása a gyermekvédelemben* in.: Doktoranduszok és fiatal kutatók konferenciája „Globalizáció, avagy a nemzetközi folyamatok hatása a magyar jogrendszerre” Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolája 2006. 45-54 p.
- *A gyermekvédelem Magyarországon, különös tekintettel Sopron vármegyére. 1945-1950* in.: Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica Tomus VI, Fasciculus 1. Szeged, 2006. 199-246 p.
- *A gyermeki jogok érvényesülése a mai magyar joggyakorlatban* in.: Collega 2006. 2-3. szám 175-180. p.

- *Válási mediáció* in.: *Collega* 2007. 1-2. szám 184-189.p.
- *Problémás gyerek, problémás gyakorlat* (megjelenés alatt) – *Magister Magiszter* – Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége
- *A családi közvetítés (mediáció) specifikumai és problémái* – in.: *Iurisprudentia et iuro publico. Jog- és Politikatudományi folyóirat.* III.évf. 2009/2. sz. 74-107.p.